

Vlaams
Parlement

ingediend op **349** (2019-2020) – Nr. 1
9 mei 2020 (2019-2020)

Voorstel van resolutie

van Elisabeth Meuleman, Stijn Bex en Imade Annouri

over het opnemen van de kolonisatie
en het dekolonisatieproces in de eindtermen
van het Vlaamse basis- en secundair onderwijs

TOELICHTING

1. Inleiding

De brutale dood van de Amerikaan George Floyd doet de discussie over racisme ook in Vlaanderen oplaaien. Ook hier kennen we structurele, institutionele discriminatie.

De Vlaamse Regering heeft aangegeven om van de strijd tegen racisme en discriminatie een erezaak te maken. Beleidsmakers beseffen dat we op een cruciaal moment staan om te laten zien dat het ons menens is met die strijd.

Vlaanderen is een welvarende regio, maar kent op vlak van onderwijs de grootste ongelijkheid tussen alloctonen en autoctonen van heel Europa. De kloof in studieresultaten tussen kinderen met en zonder migratieachtergrond is onderzocht. Onderzoek wijst uit dat segregatie, vooroordelen, lage verwachtingen, discriminatie en racisme aan de basis liggen van de ongelijkheid in het onderwijs.

OESO-topman Dirk Van Damme uitte zijn bezorgdheid vroeger al over de culturele en etnische apartheid die tussen de onderwijstypes steeds groter wordt (OESO: Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling). Hij spreekt over het verdoken racisme in het Vlaams onderwijs: leerlingen met een andere huidskleur worden anders behandeld.

Van de schoolgaande jeugd heeft 68% van de jongens en 59% van de meisjes met een migratieachtergrond aangegeven ooit discriminatie te hebben ervaren door leerkrachten. Dit heeft enorme gevolgen zoals trauma's, schooluitval en lage verwachtingen.

De initiatiefnemers van dit voorstel van resolutie wendden het huidige momentum aan om ook binnen onderwijs werk te maken van de strijd tegen racisme. Er zijn verschillende mogelijkheden om hier in het onderwijs mee aan de slag te gaan. Dit voorstel van resolutie legt de focus op een aspect dat te lang onbelicht is gebleven: meer aandacht voor dekolonisatie in het Vlaams onderwijs. We willen ervoor zorgen dat onze jongeren voldoende kennis hebben om inzicht te krijgen in onze eigen geschiedenis, onze eigen betrokkenheid en de impact van geschiedenis op het heden. De bestaande spanningen, discriminatie en het gebrek aan gelijke kansen hebben immers een voorgeschiedenis die we niet mogen negeren.

2. Het belang van dekolonisatie in onderwijs

Dit jaar op 30 juni is het zestig jaar geleden dat Belgisch-Congo zijn onafhankelijkheid van België vierde. Het blijkt dat de kennis van de Vlaming over het koloniaal verleden van België erg mager is.¹ Dit hiaat in de vorming van de leerlingen kan racisme aanwakkeren. De Vlaamse overheid speelt dus een belangrijke rol om een breder gedragen herdenkingsbeleid op te zetten rond de Belgische kolonisatie van Congo, Rwanda en Burundi. Het onderwijs speelt daarin een cruciale rol.

Politicoloog Nadia Nsayi (auteur van 'Dochter van de dekolonisatie') legde op Radio 1 uit dat de kolonisatie zelf gepaard ging met heel wat propaganda die de beeldvorming over Afrika en de Afrikanen sterk heeft beïnvloed.² Daar gaat voor een deel het racisme dat vandaag nog leeft op terug.

¹ Uit de enquête, opgesteld door de Onderzoekseenheid Geschiedenis van de KU Leuven, blijkt de magere kennis van de Vlaming over het koloniaal verleden van België, zie <https://www.knack.be/nieuws/wetenschap/historische-kennis-en-inzicht-van-vlaming-ondermaats/article-normal-680865.html>

² <https://radio1.be/programma/de-ochtend/radioitem/nadia-nsayi-over-dochter-van-de-dekolonisatie/19107>

Dekolonisatie is een proces dat we nog op het economische, maar zeker ook op het culturele vlak moeten voltrekken. Volgens Mathieu Zana Etambala, historicus gespecialiseerd in de geschiedenis van Congo en verbonden aan het AfricaMuseum in Tervuren, hebben we in Vlaanderen nog heel wat bij te leren over het kolonialisme en het racisme dat daarmee gepaard ging. Voor de dekolonisatie van geesten – als een mentale omslag en een bewustmakingsproces – is nog veel werk aan de winkel.³

Ook de afrodescendenten die deel uitmaken van onze samenleving zijn vragende partij voor maatregelen in het onderwijs die verband houden met de koloniale geschiedenis. De grote meerderheid (91%) van Belgen met Afrikaanse roots denkt dat de koloniale geschiedenis meer moet onderwezen worden op school en 74% van hen denkt dat de koloniale kwestie te weinig aanwezig is en/of verhuld wordt in het publieke debat.⁴

Het gaat er bovendien niet alleen over of, maar ook hoe deze geschiedenis bij leerlingen wordt overgebracht. De eindtermen geschiedenis die nog tot in 2023 in voege zijn in de derde graad van het secundair onderwijs bevatten algemene principes, maar geen leerinhouden. Dat is een goede zaak. Het is niet aan de overheid om inhouden te bepalen. Toch valt er nog veel winst te boeken, volgens het onderzoek van Karel Van Nieuwenhuyse, docent geschiedenisdidactiek aan de KU Leuven en voorzitter van de Vlaamse Vereniging voor Leraren Geschiedenis (VVLG): “We missen nog altijd een postkoloniale blik. De geschiedenis van Congo wordt door een blanke, eurocentrische bril bekeken, waarbij de Congolezen tot passieve slachtoffers worden gereduceerd. Dat er verzet werd geboden tegen het koloniale imperialisme, of dat Congo net zoals andere Afrikaanse landen een prekoloniale beschaving kende, daar horen leerlingen nog altijd niets over. Net zomin als over de impact van het kolonialisme op Congo na 1960.”⁵

De indieners zijn van mening dat het onderwijs hier een belangrijke functie moet opnemen. De Vlaamse overheid moet als deelstaat van België deze verantwoordelijkheid opnemen. Ons land blijkt geen goede leerling wat betreft de omgang met zijn koloniale verleden. Idesbald Goddeeris schrijft hierover in ‘Square de Léopoldville of Place Lumumba? De Belgische (post)koloniale herinnering in de publieke ruimte’: “Niet één Congolese historicus is ooit naar het Nederlands vertaald. Vlaanderen schrijft de koloniale geschiedenis nog steeds liever zelf. En dat laat zich ook voelen in de publieke ruimte.”

Nog te veel Belgen kampen met een gebrekkig historisch besef. Elke Mahieu, die onderzoek doet naar media en het koloniaal verleden, verwijst naar de leerboeken: “Afrika wordt nog altijd opgevoerd als het ondergeschikte continent. Het Westen blijft de kern waarrond alle andere informatie moet circuleren; er gaat geen aandacht naar het Afrikaanse continent los van westerse dominantie. Ook de kaarten van Afrika die leerkrachten gebruiken zijn steeds ingekleurd volgens de bezetting door Europese landen. Jongeren leren over de rijke grondstoffen die Afrikaanse gebieden bezaten, waarmee de drijfveren van de kolonisators beargumenteerd worden. Wat er zich vóór de Europese kolonisatie afspeelde in Afrika verschijnt in bijna geen enkel boek. Wel wekken de boeken een primitieve en onderontwikkelde indruk van Afrikaanse samenlevingen door contextloze foto’s van blootvoetse Afrikanen. Verder hebben de in de schoolboeken opgevoerde Afrikanen weinig zeggenschap en komen ze vaak passief over. Zo zou de onafhankelijkheidsstrijd volgens de boeken vooral te danken zijn aan het Westen, dat westerse liberale ideeën in het continent

³ <https://www.arts.kuleuven.be/nieuws/interview-met-zana-etambala-over-standbeelden-leopold-ii-wanneer-het-over-dat-koloniale-verleden-gaat-is-er-vandaag-in-belgie-nog-steeds-geheugenverlies>

⁴ Burgers met Afrikaanse roots: een portret van Congolese, Rwandese en Burundese Belgen, zie https://www.kbs-frb.be/nl/Virtual-Library/2017/20171121_CF

⁵ https://www.knack.be/nieuws/belgie/is-onze-onwetendheid-over-ons-koloniale-verleden-de-schuld-van-het-onderwijs/article-normal-1144951.html.amp?cookie_check=1591712801

installeerde en daarmee de kolonies op ideeën over onafhankelijkheid bracht.”⁶ Het is slechts één voorbeeld van hoe bepaalde beeldvorming blijft circuleren.

Samenvattend, stellen de indieners dat dekolonisatie van de samenleving – en van het onderwijs in het bijzonder – een wezenlijk en noodzakelijk onderdeel vormt van een beleid tegen racisme en discriminatie. Omgang met het koloniale verleden van België is hierbij een belangrijk aandachtspunt. Dekoloniseren gaat echter niet alleen over aandacht voor dat verleden. Het beperkt zich ook niet tot de gelijkberechtiging van mensen afkomstig uit Congo, Rwanda en Burundi maar gaat om alle mensen met een migratieachtergrond, die met gelijkaardige machtsstructuren te maken krijgen.

De aandacht voor dekolonisatie dient transversaal aanwezig te zijn en actief vertaald te worden naar concrete maatregelen. Een goed overzicht van actuele knelpunten en aanbevelingen staat te lezen in het 'Report of the Working Group of Experts on People of African Descent'.⁷ Zo vragen de rapporteurs aan de overheid om leerboeken en educatief materiaal nauwkeurig te laten screenen of de historische feiten over de tragedies uit het verleden accuraat worden weergegeven en of daarbij de verschillende perspectieven in acht worden genomen. Vlaanderen zou daarvoor de 'Algemene geschiedenis van Afrika' van de UNESCO moeten gebruiken als basis voor de leerboeken. The Working Group of Experts on People of African Descent stipuleert ook dat de koloniale geschiedenis van België tot het verplicht gedeelte van het curriculum zou moeten behoren.

3. Dekolonisering en eindtermen

Het Vlaamse geschiedenisonderwijs heeft de afgelopen jaren stappen vooruit gezet. Volgens expert Karel Van Nieuwenhuysse zijn de handboeken kritischer geworden. Ze erkennen de verantwoordelijkheid van Leopold II, in tegenstelling tot handboeken tot diep in de jaren 1960, die het genie van Leopold II verheerlijkten. Maar bijna geen enkel boek legt de link tussen dekolonisatie en fenomenen verband houdend met neokolonialisme zoals de huidige Noord-Zuidkloof. Uit onderzoek van de ULB blijkt bijvoorbeeld dat jongeren uit verschillende landen het kolonialisme beschouwen als een afgesloten hoofdstuk, zonder dat te linken met bijvoorbeeld de aanwezigheid van Congolezen vandaag in België, of met het voortduren van ongelijke machtsverhoudingen.

Er is dus nog marge voor verbetering. Hoewel de Belgische koloniale geschiedenis overal zal worden onderwezen, staat dit niet in de weg dat leerlingen nog altijd doordrongen zijn van een eurocentrisch superioriteitsdenken. Dat is een probleem, zeker nu onze klassen steeds diverser worden, met een groeiend aantal leerlingen met een migratieachtergrond in voormalige kolonies. Het gevolg is dat leerlingen een vervormde en verkeerde blik op het verleden wordt geboden. Leerlingen met wortels in de migratie ervaren geen 'sense of belonging' in ons onderwijs en het verhindert ware dialoog.

Nog een knelpunt is dat er veel leerlingen zijn die geen geschiedenis krijgen. In het algemeen secundair onderwijs (aso) en technisch secundair onderwijs (tso) worden respectievelijk twee en een uur geschiedenis onderwezen in de derde graad. In het beroepssecundair onderwijs (bso) is er de laatste vier jaar geen apart vak geschiedenis meer, maar zit het wel of (meestal) niet verwerkt in bijvoorbeeld maatschappelijke vorming of project algemene vakken. Het is erg moeilijk om daar een soort autonome historische interesse te cultiveren. Het zijn net de leerlingen die het meest met diversiteit in aanraking komen, die we afsnijden van de tools om ermee om te gaan, door de algemene vorming in te perken. Dus ook in die leerplannen zou dit aan bod moeten komen.

⁶ [Onderwijs haalt onvoldoende op koloniale kennis. Kinderen en de koloniale geschiedenis van België](#)

⁷ https://ap.ohchr.org/documents/dpage_e.aspx?si=A/HRC/42/59/Add.1

In de huidige eindtermen staat momenteel niets dat aanduidt dat er over de oud-koloniën iets moet gegeven worden. Dit betekent niet dat deze onderwerpen momenteel helemaal niet behandeld worden. Alleen hangt dit vaak af van de interesse en het belang dat individuele leerkrachten hieraan hechten, en/of van de handboeken die ze gebruiken (en de hoofdstukken die ze eruit selecteren). Aangezien de algemene eindtermen tweede en derde graad momenteel worden herbekeken, is het een goed moment om dit wel expliciet in te schrijven om op die manier een veralgemeende kennis en bewustzijn te creëren, waar duidelijk nood aan is. De indieners zijn ervan overtuigd dat extra aandacht in de klas voor de kolonisatie, de ruimere geschiedenis van de oud-koloniën en het dekolonisatieproces, evenals een gevoeligheid hiervoor in het lesmateriaal, zal bijdragen om het racisme en discriminatie te helpen bestrijden.

Een ander aspect betreft de samenstelling van de ontwikkelingscommissie, die de eindtermen opstelt. De deelnemerstafel hoort een veel betere afspiegeling te zijn van de diversiteit in de samenleving. Pas dan kunnen we het eurocentrisme echt bijsturen. Daarom dat de indieners ook oproepen om bij de omzetting van de eindtermen naar leerplannen en schoolboeken, meer mensen met migratieachtergrond te betrekken. Inspirerend was het initiatief van de educatieve dienst van het AfricaMuseum, die in de aanloop naar de opmaak van nieuwe eindtermen wetenschappers, leraren en mensen van de diaspora samenbracht, om te brainstormen over hoe toekomstig geschiedenisonderwijs vorm zou kunnen krijgen.⁸

4. Een integrale aanpak

De indieners willen allerm minst de indruk wekken dat we deze complexe en gelaagde problematiek kunnen oplossen via de eindtermen alleen. Dekolonisatie vraagt geld, tijd, toewijding en een mentaliteitswijziging. Dit speelt zich af in basis-, secundair en hoger onderwijs en in de brede samenleving.

Het staat vast dat de rol van de leerkracht enorm is. Die heeft de belangrijke taak om een veilige situatie te creëren waar ruimte is voor gesprekken over lastige onderwerpen. Als je wil werken aan dekoloniseren moet je daar zijn waar leraren leren: in de lerarenopleiding en in het professionaliseringsaanbod. Recent werd een uitgebreid pakket aan lesmateriaal uitgewerkt door Studio Globo. Er worden workshops gegeven om de drempel voor leerkrachten te verlagen en om met het thema 'dekolonisatie' aan de slag te gaan in de klas. Op basis van het aantal bezoekers van het online lespakket⁹ blijkt dat de vraag toeneemt. Ook School zonder Racisme begeleidt schoolteams, leerkrachten en leerlingen (dus op de drie niveaus) door middel van trajecten en workshops. Zij ondersteunen scholen bij de uitdaging om burgerschapseducatie te integreren in de schoolcultuur en willen werk maken van een schoolklimaat dat diversiteit erkent en omarmt.

Ook de impact van de educatieve uitgaven kan moeilijk overschat worden. Didactisch materiaal kan op een heel directe wijze bijdragen aan dekolonisatie. Aanpassingen in de handboeken dragen automatisch bij tot een leerproces bij leerkrachten en leerlingen.

De uitgeverijen hebben de afgelopen jaren ontegensprekelijk stappen vooruitgezet. Toch zijn experts het erover eens dat er nog veel nieuw didactisch materiaal verschijnt waarin stereotiepe beeldvorming overeind blijft. Veel heeft te maken met het ondoorzichtig en langdurig productieproces, wat het heel moeilijk maakt om erop in te grijpen. Er wordt veel gewerkt met freelancers, de auteursteams veranderen snel en er wordt onvoldoende rekening gehouden met de bestaande expertise op het vlak diversiteit en dekolonisatie.

⁸ https://www.africamuseum.be/fr/staff/1025/project_detail_view?prjid=706

⁹ <http://sporenvankolonisatie.studioglobob.be/>

Ook buiten de formele onderwijsstructuren is heel wat in beweging. Vandaag leven er in België heel wat mensen met migratieachtergrond uit Congo, Rwanda en Burundi. Jonge Belgen met Congolese roots laten hun stem horen in het debat over de gevolgen van de Belgische kolonisatie van Congo. Zij kwamen onder meer aan bod in 'Kinderen van de kolonie' – een zesdelige docureeks over de Belgische koloniale geschiedenis die werd uitgezonden op de VRT. Het zijn interessante bouwstenen om de kolonisatie beter te begrijpen en om de machtsverhoudingen tussen blank en zwart beter te vatten. Het onderwijs kan daar op inspelen. Aan de hand van hun getuigenissen ontdekken leerlingen hun migratieverhaal, maken ze kennis met het begrip 'dekoloniseren' en hun droom voor de samenleving. Wanneer mensen uit de Congolese diaspora zelf hun verhaal vertellen, wordt de koppeling met ongelijkheid en racisme vandaag op een heel overtuigende en natuurlijke wijze gerealiseerd.

Elisabeth MEULEMAN
Stijn BEX
Imade ANNOURI

VOORSTEL VAN RESOLUTIE

Het Vlaams Parlement,

- gelet op:
 - 1° het racisme en de discriminatie die nog vaak de kop opsteken en die de ongelijkheid in onze samenleving vergroten, ontwikkelingskansen van slachtoffers fnuiken en hen kwetsen, en het vreedzaam samenleven en de verdraagzaamheid op zich bemoeilijken;
 - 2° de uitdaging om de strijd tegen racisme en discriminatie vorm te geven in het beleid van de Vlaamse Regering;
 - 3° de rol die België gespeeld heeft in de geschiedenis van Centraal-Afrika en de algemene en persoonlijke beeldvorming die dit teweegbracht bij de burger, en dat die beeldvorming tot heden een rol speelt;
 - 4° evoluties in het geschiedenisonderwijs in Vlaanderen en de geschiedschrijving van de representatie van het Belgisch-Congolese koloniale verleden;
 - 5° de knelpunten die in het verleden zijn aangebracht door de UN-Working Group of Experts on People of African Descent;
 - 6° de herziening die de Vlaamse Regering momenteel onderneemt van de eindtermen in de tweede en derde graad van het secundair onderwijs;
 - 7° de toekomstige vormgeving van de eindtermen voor het basisonderwijs;
- vraagt de Vlaamse Regering om:
 - 1° eindtermen voor dekolonisatie op een heldere wijze te formuleren, waarbij bijzondere aandacht naar het basisonderwijs gaat;
 - 2° in de eindtermen (van de tweede en derde graad) van het secundair onderwijs extra aandacht te besteden aan de kolonisatie, de ruimere geschiedenis van de oud-koloniën en het dekolonisatieproces;
 - 3° in de nieuwe eindtermen meer aandacht te besteden aan de niet-westerse perspectieven en de complexe relatie tussen verleden, heden en toekomst;
 - 4° de ontwikkelingscommissie, die de eindtermen opstelt, een betere afspiegeling te laten zijn van de diversiteit in de samenleving;
 - 5° de onderwijskoepels en -netten aan te zetten om bij de omzetting van de eindtermen naar leerplannen, meer mensen met migratieachtergrond te betrekken zodat vakken worden ingevuld vanuit een niet-Westers en postkoloniaal oogpunt;
 - 6° een volwaardig beleid te ontwikkelen rond dekolonisatie in het Vlaams onderwijs;
 - 7° hulp aan leerkrachten en directies aan te bieden zodat ze meer aandacht kunnen geven aan dekolonisatie op school;
 - 8° in een kwaliteitsvol vormingsaanbod voor leerlingen te voorzien, door leerkrachten en externe vormingsbegeleiders;
 - 9° in meer financiering te voorzien zodat scholen die behoefte hebben aan externe sprekers, daar een beroep op kunnen doen;
 - 10° een tweesporenbeleid te voeren ten aanzien van de leerkrachten. Het eerste spoor kan bestaan uit initiatieven voor leerkrachten (in opleiding) die met dekolonisatie aan de slag willen gaan, onder meer door een postkoloniale focus in de lerarenopleiding in te bouwen en door het aanbod aan bijscholingen voor leerkrachten te versterken en beter zichtbaar te maken. Het tweede spoor bestaat erin om een extern aanbod uit te bouwen om schoolteams te empoweren rond dit thema. Er zijn leerkrachten die het debat over de kolonisatie in de klas wel willen aangaan, maar niet durven omdat ze niet de tools hebben. Door herinneringseducatie en workshops voor leerkrachten proberen we hen die tools aan te reiken;
 - 11° in het beroepsprofiel – vooral in de basisattitude – van de leerkracht meer expliciet te verwijzen naar het belang van diversiteit;

- 12° initiatieven die stereotiepe beeldvorming tegengaan, aan te scherpen;
- 13° leerboeken en educatief materiaal te laten screenen op de weergave van de historische feiten over de tragedies uit het verleden;
- 14° samen met de educatieve uitgeverijen na te gaan hoe we stereotiepe beeldvorming kunnen wegwerken in het educatief materiaal;
- 15° te onderzoeken of educatieve uitgeverijen in samenspraak met scholieren en expertenorganisaties standaarden kunnen ontwikkelen – op basis van verbeterde eindtermen – die effectief kunnen resulteren in een meer diverse beeldvorming;
- 16° de onderwijsinspectie te belasten met een themaonderzoek naar de manier waarop scholen (in het kader van de eindtermen) en lerarenopleiders (met het oog op basiscompetenties) omgaan met racisme en discriminatie op school;
- 17° de onderwijsinspectie op regelmatige basis te laten rapporteren over racisme en discriminatie op school;
- 18° samen met Unia en de onderwijskoepels een faciliterend kader uit te werken dat schoolbesturen kunnen gebruiken om een non-discriminatiebeleid in hun school in te bedden;
- 19° academisch onderzoek naar het koloniaal fenomeen en zijn gevolgen te faciliteren en te stimuleren;
- 20° samen met de instellingen Hoger Onderwijs nieuwe niet-eurocentrische universitaire leerstoelen te ontwikkelen, onder meer in Afrikaanse en (post)koloniale studies. De inhoudelijke ontwikkeling van een universitaire leerstoel dient in handen te liggen van de Afrikaanse diaspora waarbij zowel academisch als anders verworven expertise aanwezig en erkend zijn. Andere landen gingen ons hier reeds voor en kunnen inspirerend werken.

Elisabeth MEULEMAN
Stijn BEX
Imade ANNOURI